

Leeto la rona la ho hola

Baboloki ba sa rerwang ba kenya letsoho haholo ho e sebedisa hape

Baboloki ba dikgwerekgwere ba sa rerwang Afrika Borwa ba na le karolo ya bohlokwa empa hangata e sa lemohuwe ketaneng ya boleng ba ho e sebedisa hape. Ho lokela ho fumanwe ditsela tsa ho ba kgontsha ho nka karolo diqetong tse mabapi le mekgwa ya taolo ya matlakala le mananeo a setjhaba a ho e sebedisa hape, ho bolela Mop Derick Blaauw ho tswa Sekolong sa Ikonomi.

Dilemong tse 10 tse fetileng, esale e le karolo ya phuputso ya naha ka bophara mabapi le tlatsetso e sa rerwang ya batho ba batlang ho kgutlisa dintho tse sebediswang hape Afrika Borwa.

(Bala haholwanyane)

Baboloki ba sa rerwang ba hlophisa dikgwerekgwere. Diphuputso tse fapaneng di hakanya hore Afrika Borwa e na le batho ba pakeng tsa 60 000 le 90 000 ba baboloki ba dikgwerekgwere tse sa rerwang tsa diterateng, batho ba batlang dikgwerekgwere, batho ba boahisani ba batlang dikgwerekgwere le babokelli ba dibaki.

Mop Blaauw, e mong wa bafuputsi ba ka sehloohong morerong ona, o re batho ba bokellang dikgwerekgwere ka mokgwa o sa rerwang ke borokgo ba bohlokwa dipakeng tsa ketane ya ditshebeletso tsa masepala le ketane ya boleng ya lekala la poraefete, kaha ba tlosa "dikgwerekgwere" ka thoko ho tsela le ho lahlela dithole ho kena moruong wa ho sebediswa hape.

Baboloki ba sa rerwang ba kenya letsoho haholo ho e sebedisa hape.

Sehlooho sa rona sa ditjhelete

Mehlodi ya ditjhelete tsa rona ke ditjhelete tsa mmuso, dikoloto le dithuso, hammoho le tjhelete e hlahiswang ke tshebetso ya rona le matsete. Re sebedisa tjhelete ena ho fana ka ditshebeletso le ho boloka le ho ntlafatsa moralomotho hore re kgone ho theha boleng bakeng sa NWU le bankakarolo ba rona.

Ho tsamaisa tjhelete ya rona le tshebediso ya tjhelete, jwalokaha ho hlalositse ho bajete ya rona ya selemo le selemo, ke senotlolo sa bophelo bo botle le botsisto tikolohong ya rona ya ditjhelete, e leng ntho ya bohlokwa ho fihlella merero ya rona ya maano jwaloka setheo se kopaneng sa bokgabane bo phahameng ba thuto.

Bankakarolo ba tlang ho una molemo

Bankakarolo bohle ba rona ba tla una molemo ha tjhelete ya NWU e le matla. Kgokahano ya ditjhelete e re thusa ho boloka ditekiso tsa dithuto tsa rona tsa di finyelleha bakeng sa baithuti ba hajwale le baithuti ba nako e tlang le bamalapa a bona, ha re ntse re ba fa thuto ya boleng bo hodimo. ho boetse ho bolela hore re kgona moputso o nepahetseng bakeng sa basebetsi ba rona le ho tiisetisa bafani ba diphallelo ba rona le DHET hore re sebedisa dinyehelo tsa bona le ditjhelete ka bohlale, re sebeletsa dintho tsa bohlokwa tsa naha bakeng sa thuto e phahameng.

Ditaba tsa disebediswa tse bonahalang (dipheo kapa dikgonahatso) tse amehang

Le hoja Kgonahatso 4 (botsitso ba ditjhelete) e le yona sepheo sa mantlha, dipheo tsa rona kaofela le dikgonahatso tse ding le tsona di a ameha, kaha re hloka tjhelete ho fihlella le ho phethahatsa tsena.

Dikotsi tse kenyelleditsweng

Dikotsi tse ka sehloohong ke ho hloka botsitso lefapheng la thuto e phahameng (mohlala, sepheo sa ho lefella molawana), le tlhokeho bakeng sa phetoho ya mokgatlo (mohlala, thuto e sa lefelleng e bakang boitshetleho bo bohloko ditjheleteng tsa mmuso).

Dikotsi tse ding tse hodimo ngodisong ya rona ya kotsi le tsona di a ameha, ka ha re hloka tjhelete bakeng sa ditshebetso tsohle tse hokahantsweng ho tsona. (Tsena ke dikotsi tse amanang le ditaba tsa thuto, tumellano – mohlala, le melao le melawana ya ditjhelete – dikotsi tse amanang le bophelo ba baithuti, dikotsi tsa IT, kgwebo le dikotsi tsa tshebetso.

Ditaba tsa disebediswa tse bonahalang:

Netefatsa tshebetso e tswelang ya ditjhelete ya NWU

Ka ho aba disebediswa tsa rona ka tsela e tshehetsang maano a rona a mantlha a kgwebo, re boloka botsitso ba nako e telele ba ditjhelete tsa yunivesithi.

Molemong wa moralo o ntlafaditsweng wa nako e mahareng, re hlophisitse dintlha tse qaqileng tekanyetso ya dilemo tse tharo bakeng sa 2021-2023. Kaha ho bohlokwa ho kenyelletsa kgahlamelo e sa tsejweng ya ditjhelete ya Covid-19, re ile ra bokellamotho wa tekanyetso eo ho yona ho lekanyang kgahlamelo ya ditjhelete ya sewa sena. Hona ho entswe pele ho nahanwa ka kgahlamelo efe kapa efe e ka bang teng ya ditjhelete eo sewa sena se tla ba le yona dilemong tse tlang.

Ha re batla ho lekola kgahlamelo ya ditjhelete e ka bang teng, re ile ra theha maemo a fapaneng ho latela letoto la menahano e akaretsang le ya ditjhelete le dintlha tsa kotsi (seo ho thweng ke Mokgwa wa Kgahlamelo ya Ditjhelete).

Bakeng sa nako e kgutshwane le e mahareng (2021 ho isa ho 2024), tsepamiso ya rona e ne e le ho lekola kutlwisiso ya NWU ya mehlodi ya lekeno bakeng sa menahano le mabaka a kotsi. Moralo wa ditekanyetso tsa lekeno wa motheo, o fetotsweng ka kgahlamelo ya ditjhelete ya boemo bo ka kgonehang, o sebedisitse nakong ya tshebetso ya tekanyetso e le moralo wa tekanyetso wa boemo bo hodimo bakeng sa 2021 -2024. Mokgwa ona wa Kgahlamelo ya Ditjhelete o ile wa amohelwa e le tlwaelo e ntle ka ho fetisisa ke Yunivesithi ya Afrika Borwa (USAf).

Re ntse re tswelapele ho ntlafatsa Mokgwa wa Kgahlamelo ya Ditjhelete le moralo wa ho fokotsa ha tlhahisolesedi e eketsehileng e fumaneha, re sebedisa mokgwa jwaloka motheo wa ho tataisa ho etsa diqeto, tse ka iswang hodimo kapa tlase. Tsepamiso ya mantlha e ho taolo ya phallo ya tjhelete le ho kenyelletsa ponelopele ya tshusumetso ya ditjhelete ho ntlafatseng tekanyetso ya 2021-2023.

Moralo wa ditjhelete wa dilemo tse tharo o ile wa bokellwa ho latela melawana e amohetsweng mme wa hlalisoa ka polelo ya nnete ya lekeno, eo ka nako eo e ileng ya fetoletswa ho ditshenyehelong tse neng di tla ba "tse kgonahalang" bakeng sa yunivesithi.

Palo ya mehlodi ya bohlokwa ya lekeno le fumanweng e le tlhokomelo e tebileng, ho latela tlhahisolesedi yohle e nepahetseng e fumanehang. Moralo wa ditjhelete wa 2020 o lekanyeditse ditshenyehelo tsa phallo ya tjhelete, jwalokaha ho thathamisitse ka tlase, e ne e sebediswa e le motheo wa ho bala tekanyetso ya ditshenyehelo tse phahameng.

- > Ditshenyehelo tsa basebetsi jwaloka persente ya lekeno
- > Ditshenyehelo tsa tshebetso jwaloka persente ya lekeno

- > Ditshenyehelo tsa tjhelete jwaloka persente ya lekeno

Dikarolong tse latelang, re hlalosa kamoo re ileng ra tshehetsa merero ya rona ya maano a ditjhelete ka 2021 le ho aba matlole a rona ho fihlela dipheo tsa rona le ho kenya bathusi ba rona tshebetsong.

Ho tshehetsa merero ya maano a rona ka ditjhelete.

Re sebedisa letlole la rona la leano ho tsetela mererong e ikgethileng ya maano ho kenyelletsa ho hokahanya mesebetsi yohle le ho aba disebediswa (ka tekanyetso e tlwaelehileng ya tshebetso) ka leano la mokgwa wa katleho wa yunivesithi. (Bala haholwanyane ka merero ena ya maano leqephe la 43 karolong e mabapi le leano la rona.)

Komiti ya bolaodi ya yunivesithi e amohetse leano la kabo ya matlole.

Matlole a maano a abetsweng sepheo/ mothusi

Kgokahano ya APP	Boleng ba Ranta ba kabo R'000	% ya kabo
Mothusi 3	1 148 000	2%
Sepheo 1	2 995 931	6%
Sepheo 2	5 000 000	10%
Sepheo 3	3 349 060	7%
Sepheo 4	900 000	2%
Sepheo 5	201 800	0%
Sepheo 6	36 405 209	73%
Palohohle	50 000 000	100%

Bokamosong bo haufi: menyetla le diphepetso tsa ho phethahatsa leano la rona

Keketseho ya selemo le selemo ya ditefiso tsa thuto eo DHET e e kgothaleditseng ho tloha ka 2016, e ipapisitse le lenane la ditheko la bareki (CPI). Sekgahla sa CPI ha se nke ka ho lekaneng ditshenyehelo tse amanang le ho tsamaisa yunivesithi mme re nka ho hothweng ke Lenane la Ditheko la Thuto e Phahameng (HEPI) e le tekanyo e betere.

Keketseho ya nalane ya dithuso bakeng sa diyunivesithi e bakile kgaello maemong a sebele – kgaello e ntseng e eketseha hobane nyoloho ya thuto e phahameng e feta keketseho ya dithuso.

Seo diyunivesithi di lokelang ho se etsa

Diyunivesithi di lokela ho fetola ditshenyehelo tsa tsona ho ipapisa le diphetoho tsa theko jwaloka (e badilwe ke HEPI) ho boloka boemo bo thwanang ba boleng le tlhahiso ya nnete. Leha ho le jwalo, ha ho lekanyetswa ditlhoko tsohle tsa tekanyetso, diyunivesithi le tsona di hloka ho ela hloko diphetoho tsa bodumo ho latela seo hothweng ke Lenane la Bodumo la Thuto e Phahameng (HEVI), ho hlalisa Lenane la Tekanyetso ya Thuto e Phahameng (HEBI).

Kameho e kgutshwane le e mahareng ya ditjhelete ya sewa sa Covid-19 e ka eketswa diphephetso tsa rona bakeng sa bokamoso bo bonelwang pele.

Moralo wa rona wa ho fokotsa

E le karolo ya moralo wa phokotso ho netefatsa tshebetso ya rona ya kamoso, re nkile ho Mokgwa wa rona wa Kgahlamelo ya Ditjhelete mme re kenyeletse dintlha tse fapaneng tsa kotsi ho tekanyetso ya rona ya 2021-2023.

Tsena di kenyeletsa tshusumetso e ka bang teng ya dithuso tse tlase tsa dithelete tse tswang mmusong o bohareng tse bakwang ke ho fokotseha ha diphetoho tsa 2021 le dithuso tse tlase le ditjhelete tse tswang mmusong o bohareng tse behelletsweng tse fumanehang diyunivesithing ka lebaka la mathata a ditjhelete ao mmuso o nang le ona, hara tse ding.

Hothwe, ho na le moedi wa hore na diyunivesithi di ka fihlella eng ntle le mokgwa wa naha wa sitjhelete. Maikutlo a rona ke hore mokgwa wa NSFAS ha o tshwarelle le hore, ka lebaka la keketseho e kgolo ya palo ya baithuti ba tshwanelehang ba NSFAS, mokgwa o beha kotsi ya tshebetso e tshwarellang bakeng sa lekala la thuto e phahameng.

Re boitse re bona menyetta e meng ya ho ntlafatsa tshebetso ya rona ya disebediswa, haholoholo ha re ntse re potlakisa leano la rona la mosebetsi wa dijithale le mokgwa wa ho ithuta o kopaneng.

Pono ya bokamoso: mokgwa wa ho boloka botsitso ba ditjhelete

Ha re lwanela ho boloka boemo ba rona ba ditjhelete bo phetseng hantle, re tla be re shebile diketsahalo tse haufi tsa tjehelete ya thuto e hodimo e le kgahlamelo e so kang e tsejwa ya sewa. Kahare, sepheo sa rona e tla ba fapanyetsano le ho ntlafatsa mekgwa ya rona ya ho fumana tjehelete, ho ntlafatsa tshebetso ya ditshenyehelo le katleho, ho ntlafatsa tshebediso ya moralomotho le ho laola moralo wa rona wa phokotso le tjehelete ka tlhokomelo e kgolo.

Re ka se feteletse bohlokwa ba ho netefatsa hore thuto e phahameng le mokgwa wa ditjhelete wa NSFAS o ntshetsa botsitso ba ditjhelete ba ditheo tsa thuto e phahameng tsa setjhaba. Haeba ho se jwalo, boemo ba ditjhelete ba mekgatlo ena bo ka ba kotsing hoo ba bang ba ka lahlehelwang ke matla a bona a tlhodisano mmarakeng le bokgoni ba ho kenya letsoho ho boiphihlelo le tsebo ya moruo wa Afrika Borwa.

NWU e tla tswela pele ho nka karolo ka mafolofolo mokgweng wa ho ba mohlala wa tlhophiso ya bokamoso ya matlole. Re ntse re ikemiseditse ho sebetsa le DHET ho netefatsa hore ho na le NWU e sebetsang hantle le ya moshwelella, hape, ka bophara, botsitso le boshwelella ba lekala la thuto e phahameng la Afrika Borwa.

Tekolo ya ditjhelete

Ena ke tlaleho ya modulasetulo wa Komiti ya Ditjhelete ya Lekgotla le Molaodi wa Phethahatso: Ditjhelete le Disebediswa.

Morero wa tlaleho ena ke ho hlalisa kakaretso ya diphetoho tsa ditjhelete tsa rona bakeng sa 2021 le ho fana ka tlhahosoledi mabapi le tekanyetso le mekgwa ya taolo ya ditjhelete, hammoho le ho fana ka kakaretso ya katleho ya ditjhelete.

Tekanyetso le mekgwa ya taolo ya ditjhelete

Nakong ya tshebetso ya ditekanyetso, re sebedisitse tekanyetso ya boemo bo hodimo e le moralo wa tekanyetso. E nahanisitse ka kamohelo ya Leano la Tshebetso la Selema le Selema, matchwao a tshebetso le botsitso, kgahlamelo ya sewa sa Covid-19, moralo wa phokotso wa NWU le dintlha tse ding tsa ditjhelete tse fumanehang.

Dipuisano tsa tekanyetso di etsahetse maemong a fapaneng a bolaodi a shebaneng le dintlha tse latelang:

- > Kakaretso e felletseng ya ditjhelete le phallo e nngwe le e nngwe ya lekeno;
- > Kgahlamelo ya sewa ho diphetoho tsa 2020 le moralo wa ngodiso bakeng sa 2021-2023;
- > Phetisetso ya ditjhelete tsa tshebetso le ditjhelete molemong wa mokgwa o motjha wa ho sebetsa le ditlhoko tsa kamora Covid-19;
- > Moralo wa basebetsi ho kenyeletsa moralo wa ho fokotsa ditshenyehelo tsa basebetsi bakeng sa nako e mahareng; le
- > Dikotsi le mathata a ka bang teng le kgokahano le leano le APP.

Kakaretso e felletseng

Ka kopo tlanya mona fbakeng sa kakaretso e felletseng ya ditjhelete le mona fbakeng sa kakaretso ya hore na re ekeditse boleng boleng ba moruo jwang le ho fihlela dipheo tsa rona tsa ditjhelete.

SETATAMENTE SA LEKGOTLA NTLHENG YA DIKADIMO

Yunivesithi e kene tumellanong e ntjha ya nako e telele ya ho adima le Banka ya Ntshetsopele ya Afrika Borwa ka 2021 ho latela Ditatamente tsa Ditjhelete tsa Selema le Selema.

Tumello ya setatamente e fumanwe ho tswa ho Lekgotla la NWU ka la 23 Phupjane 2022.